(ટેક્સટ બૂકસ રીવિઝન કમિટીએ સુધારેલી.)

ગુજરાતી બીજી ચોપડીના અર્થ.

બનાવનાર

નગીનદાસ

ફકીરભાઈ કાસીદાસ,

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

ડાહ્યાભાઈ જગજીવનદાસ.

નવી સુધારેલી આવૃત્તિ પહેલી.

(સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આક્ટ પ્રમાણે નોંધાવી છે.)

કીંમત ૩ આના.

મુંબઈ:

"તત્ત્વવિવેચક" પ્રેસ.

સને ૧૮૮૫.

गुजराती बीजी चोपडीना अर्थ.

भाग १ लो.

પાઠ ૧ લો.

પરમેશ્વર—ઇશ્વર.
બધું—સઘળું.
કીધું—બનાવ્યું.
કડીઆ—ઘર ચણનાર.
વટેમાર્ગુ—રસ્તે જનાર.
ઓસરી—ઘરનો આગળનો ભાગ જેની ઉપર છાપરૂં હોય તે.
પાથર—સપાટ.
ભક્તિ—પરમેશ્વરનું ભજન કરવું તે.
ધર્મશાળા—મુસાફરને ઉતરવાની જગા.
પૃથ્વી—જમીન.
મેજ—ટેબલ.
સુથાર—લાકડા ઘડનાર.
મકાન—ઘર.
મજુર—કામ કરનાર.
મઘમઘે—બહેકે.
વાસ—સોરમ.
કામમાં—ખપમાં.
ઘોર—બીહામણું.
ગગન—આકાશ.
તારા—ચાંદરણાં.
ઝગઝગે—ચકચકે, ચળકે.
ઉજાસ—પ્રકાશ.
સરજ્યાં—બનાવ્યાં.
કળાતું—સમજાતું.
દયાળુ—દયાવાળા.
હોંશીઆર—ચાલાક.
પાડ—ઉપકાર.
દરરોજ—હમેશાં.

પાઠ ૨ જો.

સવાર—પ્રભાત.
વર્ણન—બ્યાન.
ગવૈયા—ગાનારા.
મધુર—મીઠું.
પંખેરૂ—પક્ષીઓ.
ભ્રમર—ભમરો.
મુલ્લાં—મુસલમાનનો ધરમ ગુરૂ.
તૂલ—છોડપરના દાણા, વાવેતર.
અંધકાર—અંધારૂં.
મુજ—મારા.
બાળ—બાળક, નાના છોકરા.
વન—જંગલ.
વાણું વાયું—સવાર થઈ.
વીતી—પૂરી થઈ.
ઝગઝગાટ—ચળકાટ, ઉજાસ.
દીસે—દેખાય.
ભાત ભાત—જુદી જુદી જાતના.
ડોલે—હાલે.
ફુટડા—રૂપાળા.
તેજ—અજવાળું.
ફીકું—ઝાંખું.
ખુણા ખાંચા—ઓથાવાળી જગા.
ખોળે—શોધે.
જનો—માણસો.
ધ્યાન ધરે—આંખો મીંચી પરમેશ્વરને જુએ.
ગાનું—ગાયન.
દાતા—ગરીબોને આપનાર માણસ.
દાન—ગરીબોને અનાજ પૈસા વિગેરે આપવું તે

બાંગ બોલે—મોટે સાદે પ્રભુનું નામ લે.	પત્ર—પાંદડાં.	વીરા—ભાઇ.
ઉદય થયો—ઉગ્યો.	ખોલે—ઉઘાડે.	મગન—ખુશી.
ગું ગું—ગણુગણાટ.	ઉમંગી—હોંશીલા.	ધ્યાન—ચીત્ત, મન.
	ધાય—ઉડે, દોડે.	માત—મા.

કવિતાની સમજુતી. (૧).

અન્વય—રાતવીતી, વા'ણું વાયું. (અને) પૂર્વે ઝગઝગાટ થયો, (તેથી) ભાત ભાત રંગ દીસે, (છે અને) ઝાડ પાન ડોલે (માટે) મારા વા'લા બાળ (તું) જાગ, પંખી વન બોલે.

અર્થ—રાત પૂરી થઇને સવાર થઈ પૂર્વ દિશામાં ચળકાટ થયો છે તેથી જુદી જુદી જાતના રંગ દેખાય છે, અને ઝાડો ને પાંદડાં ડોલે છે માટે હે? મારા વહાલા બાળક તું જાગ, જો જંગલમાં પક્ષી બોલેછે.

(૨)

અન્વય—કુકડા કુકરે કુક, (અને) કાગડા કા કા કરે, ફુટડા મેન પોપટ (ને) મોર મધુર બોલે છે.

અર્થ—કુકડા કુકરે કુક અને કાકડા કા કા કરે છે અને રૂપાળા મેના પોપટ અને મોર મીઠા બોલ બોલે છે. માટે હે મારા વહાલા.

(૩)

અન્વય—ચંદ્ર તેજ ફીકું પડયું, તારા તેજ ઊડી ગયું (ને) ચોરનું મે કાળું થયું (કે તે) ખુણા ખાંચા ખોળેછે.

અર્થ—ચંદ્રમાનું અજવાળું ઝાંખું થયું તારાનો ચળકાટ દેખાતો બંધ થઈ ગયો. અને ચોર લોકો અજવાળું થવાથી ખૂણે ખાંચે ઓથાવાળી સંતાવાની જગા શોધવા લાગ્યા છે. માટે હે મારા વહાલા.

(૪)

અન્વય—ભક્ત જનો ધ્યાન ધરે, ગવૈયાઓ ગાન કરે, દાતા રૂડું દાન દીએ (અને) મુલ્લાં બાંગ બોલે.

અર્થ—પ્રભુના ભક્ત માણુસો પ્રભુમાં ચિત્ત લગાડે, ગાનારા ગાય, પરોપકારી માણુસ દાન આપે અને મુસલમાનોના ધર્મગુરૂ મસીદ ઉપર ચઢી મોટે સાદે અલ્લાનું નામ પોકારે છે. માટે હે મારા વહાલા.

(૫)

અન્વય—સુરજ તણો ઉદય થયો (તેથી) રાતનો અંધકાર ગયો, ભ્રમર ગુંગું કરે (અને) કમળ પત્ર ખોલે.

અર્થ—સુરજ ઉગ્યો તેથી કરી રાતનું અંધારૂં જતું રહ્યું અને ભમરાઓ ગુંગું અવાજ કરવા લાગ્યા, અને કમળોએ પોતાનાં પાંદડાં બીડેલાં હતાં તે ઉઘાડયાં-માટે હેમારા વહાલા.

(૬)

અન્વય—જેમ તડકો વધતો જાય, (તેમ) માણુસો ઉમંગી થાય, આકાશે પંખેરૂ ધાય, (અને) ઢોર ચારો ખોળે.

અર્થ—જેમ જેમ સુરજનું અજવાળું વધારે વધારે પડતું જાય તેમ તેમ માણુસો હોંશીલા થાય, ગગનમાં પક્ષીઓ ઉડા ઉડ કરે અને ઢોરો (પશુઓ) ચારો શોધવા લાગ્યાં-માટે હે મારા વહાલા.

(૭)

અન્વય—ઝાડ, વેલી, ફળ ને ફૂલ, (એ) ધીમે ખીલે (એમાં) ભૂલ નહિ, પક્ષી બહુ ટોળે (મળી) તાજાં તૂલ ખાવા જાય.

અર્થ— ઝાડ, વેલા, ફળને ફૂલ બધાં ભૂલ વગર ધીમે ધીમે ફળે, અને બધાં પક્ષી એકઠાં થઈ તાજું તાજું ખાવાનું ખાવા જાય. માટે હે મારા વહાલા.

(૮)

અન્વય—(હે) વીરા મગન થઈ પ્રભુ કેરૂં નામ લઈ ઉઠ, (અને) ધ્યાન દઈ પાઠ વાંચ, એમ માત બોલે.

અર્થ—હે ભાઈ! તું હસતો રમતો પરમેશ્વરનું નામ દેતો દેતો ઉઠ તારો પાઠ મન દઈને વાંચ એવી રીતે મા કહેછે. માટે હે મારા વહાલા.

પાઠ ૩ જો.

રૂતુ–મોસમ.
મહીના–માસ.
ઉતરાણ–મકર સંક્રાંતનો તેહેવાર.
તિથિ–મહીનાના દરેક દિવસને તિથિ કહેછે.
પર્વ–તેહેવાર.
પુનમ–પૂરેપૂરો ચાંદો ઉગે તે દિવસ. [દશમો.
શ્રાવણ-ચોમાસાનો બીજો મહિનો અને વર્ષનો
કારતકી–કારતક મહીનાથી શરૂ થતા.
પખવાડીઆં– મહીનાના બે ભાગ.
વસ્ત્ર–લુગડાં.
કાલે–આવતે દહાડે.
કેમ–શામાટે
ટાઢ–ઠંડી.
પતંગ–કનકવા.
ઉડાડે–ચગાવ. [સમની.
શિઆળાની–ટાઢની મોરત–મોસમ.
ગરમ–હુંફાળાં.
હોળી–હુતાશની, ફાગણ મહિનાની પુનમને દિવસે લાકડાં ગોઠવી સળગાવવાનો તેહેવાર.
ઉનાળામાં–ગરમીની મોસમમાં.
અમાસ–મહીનાનો છેલ્લો દિવસ. [થી.
પડવાથી–પહેલી તિથિ-
લેખે–હિસાબે.
શીખંડ–દહીંમાં ખાંડ નાંખી બનાવેલી ખાવાની વસ્તુ.
પંખા–વીંજણા.
બળેવ–જનોઇ પહેરવાનો દિવસ. [દિવસ
દસેરા-સમીવૃક્ષ પુજવાનો
દિવાળી–વરસનો છેલ્લો દિવસ.

પાઠ ૪ થો.

[illegible]–મેદની.
વખુટા–જુદા.
બહેક બહેક–સારીવાસ આવવીતે.
મદારીઓ–તમાસગીર.
સુખડીઆ-કંદોઈ, મીઠાઈબનાવનાર.[નાર
સરૈયા-સુગંધી વસ્તુ વેચ-
દ્રાક્ષ–એક જાતનો મેવો.
ગોકળ આઠમ–કૃષ્ણનો જન્મ દિવસ.
કડકડતાં–અવાજ કરતાં.
કપડાં–લુગડાં
ભાઈબંધ–દોસ્તદાર.
બજારમાં–ચૌટામાં.
ભારે–ઘણીજ.
ઠઠ–જમાવ.
હારબંધ–એક પછી એક.
છેડેથી–બાજુથી.
કંસારાની–ધાતુનાં વાસણ બનાવનારની
હાટ–દુકાનો.
મિઠાઈ–સુખડી, મિઠાશવાળો ખોરાક.
ખડકેલી–સીંચેલી.
ખરાદી–લાકડાનાં રમકડાં ઉતારનાર.
પલંગ–ઢોલીઓ.
કોચ–બે બાજુ તકીયાવાળો પલંગ.
પુષ્કળ–વધારે. [નાર.
કાપડીઆ–લુગડાં વેચ-
દીઠી–જોઈ. [જાતનું.
ભાત ભાતનું–જુદીજુદી
અંજીર-એક જાતનો મેવો
નારંગી–એક જાતનું લીંબુ જેવું ફળ.
સંતરાં-એક જાતનો મેવો
ચોગાનમાં – પાધરમાં, મોટી ખુલ્લી જગામાં.
ખેલ–રમત.
સિપાઇઓ–ચોકીદારો.

સવારો—ઘોડા ઉપર બેશી ફરનારા ચોકી દારો.
ફુદડી—ચકરડી.
હરખ—આનંદ.
માય—સમાય.

પાઠ ૫ મો.

સોબત—સંગત.
શેખી—ફીસીઆરી.
દોસ્ત—ભાઈબંધ.
લોહી લોહાણુ—ઘણા લોહી વાળું.
ભાગ્યશાળી—નશીબદાર.
ઠીકરૂં—માટીના ફુટેલા વાસણનો કકડો.
કૂકડ—કૂકડો.
નિશાન—એધાણુ.
સજજડ—મજબૂત.
પ્રેમ—હેત, પ્યાર.
પટેલ—ગામનો ઉપરી.
પાસે—નજીક.
મજા—ગમ્મત.
પારકા—બીજાનાં.
સમજાવીને—પટાવીને, ફોસલાવીને.
ઝાંપો—કાંટાનું બારણું, લાકડાનો દરવાજો.
અંદર—માંહે.
આઘો—દૂર, છેટે.
ખાસાં—મજાનાં.
તાકીને—ધારીને.
લૂમ—ઝુમખાં.
ઘાટ—ઉપાય, રસ્તો.
રાસ—દોરડું.
જોરથી—બળ વડે.
પછવાડેથી—પાછળથી.
રખેવાળ—સાચવનાર.
ઝપાટો—સપાટો.
રોતો રોતો—રડતો રડતો.
નાસતો—દોડતો.
અથડાયું—પછડાયું.
ચકરી—તમર.
છુંદાઈ—કચરાઈ.
લપડાકો—તમાચા, ધોલો.
ખેંચી-તાણી.
ચોરની—છાનું માનું લઈ જનારની.
તુંએ—તું પણ.
ચોઢી કાઢી—મારી.
અસર—લાગણી, ફળ.
સંગ—સંગત, સોબત.
રંગ—પાસ, અસર.
પેસે—આવે.
ઠામ—ઠેકાણું.
ઠરશે—થોભશે.
રૂડો—સારો.
બુરો—ખરાબ.
વિદ્યા—ભણતર.

કવિતાની સમજુતી. (૧).

અન્વય—જેને જેવો સંગ (તેને) તેવો રંગ બહુ બેસે, જેને જેવો સંગ (તેને) પ્રેમ પણ તેવો પેસે.

અર્થ—જેને જેવી સંગત તેને તેવીજ અસર થાય, જેને જેવી સંગત તેવુંજ હેત ત્યાં વધે.

(૨)

અન્વય—જેને જેવો સંગ તે તેવાં કામ કરશે, જેને જેવો સંગ (તે) તેવે ઠામ જઈ ઠરશે.

અર્થ—જેને જેવી સંગત તેવાંજ કામ તે કરશે, અને જેને જેવી સંગત તેવેજ ઠેકાણે જઇને તે ઉભો રહેશે;

(૩)

અન્વય—રૂડે સંગે રૂડો થશે (અને) બુરે સંગે બુરો બને, સારા મેતાના સંગથી, ભાગ્યશાળી (હોય તે) વિદ્યા ભણે.

અર્થ—સારી સંગત હશે તો તે સારો બનશે, ને નઠારી સંગત હશે તો નઠારો બનશે, પણ સારા મેહેતાજીની સંગતથી નશીબવાળો હોય તે વિદ્યા ભણે (ભણીને નશીબ વાળો થાય).

પાઠ ૬ ઠ્ઠો.

રખડેલ—રઝળાઉ, રખડતો. [ઘરેણું.
ફોઈ પગલુ—ફોઇએ આપેલું સોનાનું ગોળ
મસ્તી—તોફાન.
ખદખદતો—ઉનો ઉનો.
વધાઈ—વધામણી
અટકચાળાં—અડપલાં.
હાડવૈદ—ભાંગેલાં હાડકાં સમા કરનાર ડાકટર.
ઓવારણાં – વહાલાંને મળવાની બૈરાંની રીત
ઓસડ વેસડ—દવાદારૂ.
આનંદ—હરખ.
પાર—છેડો. [રેલ
હાડકવાયો—હાડમાં ઉછ-
ભેટ—સોગાત.
કુટેવ—નઠારી ટેવો.
પોળ—ખડકી.
ઈલાજ—ઉપાય.
વંઠી—બહેકી, છકી.
શેરી—ફળીઉં.
ચૌટામાં—બજારમાં.
રઝળતો—રખડતો.
તંમર—આંખે અંધારાં આ[illegible]રાં.
મેંકડો—રાગડો.
તાણતો—કાઢતો.
ઓળખીતો—જાણીતો.
વહે—હાલ.
ખો—ટેવ, આદત. [વાત.
શીખામણ – ફાયદાની

પાઠ ૭ મો.

ભાગ ૧ લો.

જક્કી—હઠીલું. [પ્રાણી.
શિકારી—મારી ખાનાર
સાચવણ—સંભાળ.
ઉચી—વસુકી, ઉડી.
અભાગીઉં—કમ નશીબ.
વિઆય—બચ્ચાં જણે.
રબારી—બકરાં ઘેટાં ચરાવનાર.
લવારાં—બકરાનું બચ્ચું.
ગાડરાં—ઘેટાં.
નીરતો—નાંખતો.
ખાંધે—ખભે.
ઝોકમાં—બકરાં ઘેટાંને રાખવાની જગા.
છાયે—શોભે.
વાંસળી—મોરલી.
પાવો—પીશવો.
હૂંફ—ગરમી.
સુખે—નિરાંતે.
જતન—સંભાળ.
ભાગે—હિસ્સે.
જાળવતો—સંભાળતો.

તકરાર—કજીઓ.
ચાકરી—અરદાસ.
અજાણ્યું - ઓળખાણ વગરનું. [નંદમાં.
મોજમાં—મજામાં, આ-

પાઠ ૮ મો.

ભાગ ૨ જો.

ગોધતો—પૂરતો.
સપડાઈ—પકડાઈ. [માં.
બંદીખાનામાં-કેદખાના-
કમોતે—વગર મોતે.
કોતર—ગુફા.
ચાંદની—અજવાળી રાત.
ચેન—મજા, સુખ.
પાધર—ખુલ્લી જગા.
ખેલવું—રમવું.
ઠરેલ—સમજવાળી.
નાદાન—અક્કલ વગરનું.
ભલો—સારો.
જક—હઠ. [નાસી ગયું.
સટકી ગયું—છાનામાના
ઠેકવા—કુદવા.
પાદર—ગામના ઝાંપા બહારની જગા.
તરાપ—ફાળ.
ખોડ—જમીનમાં ખાડો.
કરી રહેવાને બનાવેલી જગા (પશુઓની.)

પાઠ ૯ મો.

રિસાળ—રિસ કરનાર.
ભાઈ બાંડું—ભાઈ બેન વગેરે સગાં.
ઢોંગ—ફેલ [થયો.
પસ્તાયો—જીવને બળાપો
વદના—પીડા, દુઃખ.
આડોશી પાડોશી—પાસેના ઘરના રહેનારા.
નકામો—ફોકટ.
મુદ્દલ—બિલકુલ. [ધો.
પાટલુન—બટનવાળો લેં-
સહેજ સહેજમા—અમસ્તો અમસ્તો.
છેડો—પાર.
બને નહિ—ફાવે નહિ.
જમણ—જમવાનું.
પચવામાં—હજમ થવામાં
માંદો—શીક, આજારી.
ઓછું—થોડું.
ગમ્યું—પસંદ પડ્યું.
ચીસ—બૂમ.
ટેવ—આદત.
ભોગવવી—ખમવી, વેઠવી.

પાઠ ૧૦ મો.

તાંતણે—તારે.
નીરધાર—નક્કી.
યત્ન—મહેનત.
અનંત—ઘણોજ.
બીડયો—બાઝયો, વળગ્યો.
કરતાં—બનાવતાં.
જાળ—કરોળીઆને રહેવાનું ઘર. [જાય.
ગભરાય—અકળાય, મું-
વણ—વિના, વગર.
શરૂ કરી—ચાલુ કરી.
હેઠે—નીચે.
ફાવ્યો—પાર પડયો.
કો—કોઈ. [દાવ.
ખાટ—ઈલાજ, ઉપાય,
મંડયો રહ્યો-વળગ્યો રહ્યો
હીંમત—ધીરજ.
હોશથી—ઉલટથી.
ધીરજ—સબુરી.
ખંતથી—ઉલટથી.
અગદાઈ—કચરાઈ.
વણમોત—વગર મોત.
આળસ—સુસ્તાઈ.
તજી—છોડી દઈ.
લાભ—ફાયદો.

કવિતાના સમજુતા. (૧).

અન્વય—કરોળીઓ જાળ કરતાં, ભોંય પડી ગભરાય, (પણ) વણ તુટેલે તાંતણે, ઉપર ચઢવા જાય.

અર્થ—કરોળીઓ પોતાની જાળ બનાવતાં નીચે પડી ગયોને ગભરાવા લાગ્યો, પણ જે તુટયા વગરનો તાર હતો તેવડે ઉપર ચઢવા જતો હતો.

(૨)

અન્વય—તેણે ઉપર ચઢવા માટ મહેનત શરૂ કરી, પણ પાછો હેઠે પડયો (ને) કો ઘાટ ફાવ્યો નહિ.

અર્થ—તેણે જાળ ઉપર ચઢવા સારૂ મહેનત ચાલુ કરી, પણ તરત હેઠળ પડયો ને કોઈ ઈલાજમાં ફાવ્યો નહિ.

(૩)

અન્વય—એરીતે ફરી ફરી બે ત્રણ વાર મંડયો રહ્યો, પણ તેમાં નહિ ફાવતાં, (પણ) ફરી તૈયાર થયો.

અર્થ—એમ ફરી ફરી બે ત્રણ વાર ચઢયો ને પડયો તોપણ તે મંડયો રહ્યો, પણ તેમાં તે ફાવ્યો નહિ તોપણ ફરીથી ચઢવાને તૈયાર થયો.

(૪)

અન્વય—હોંસથી હીંમત રાખી છઠ્ઠીવાર બીડયો, (તો) તે ધીરજથી નીરધાર જાળે જઈ પહોચ્યો.

અર્થ—તે કરોળીઓ ઉમંગ ધરી, હીંમત રાખી, છઠ્ઠીવાર ચઢવા લાગ્યો, એવી તેની હીંમતથી તે નક્કી પોતાની જાળે જઈ પહોચ્યો.

(૫)

અન્વય—ફરી ફરીને ખંતથી (જો) યત્ન કર્યો નહિ હોત, (તો) પગતળે ચગદાઇને વણુ મોત મરી જાત.

અર્થ—એણે ફરી ફરી ઉલટથી જો મહેનત કરી હોત નહિ તો લોકોના પગતળે ચગદાઇને બેમર મોતે મરી જાત.

(૬)

અન્વય—એ રીતે જો માણસો, મનમાં ખંત રાખી, આળસ તજી, મહેનત કરે (તો) અનંત લાભ પામે.

અર્થ—એ પ્રમાણે જો માણસો મનમાં હોંશ રાખી, આળસ છોડી દઈને, ફરી ફરી મહેનત કરે તો તેને ઘણોજ ફાયદો મળે.

પાઠ ૧૧ મો.

ચકભિલ્લુ—એક જાતની રમત.
કચ્છ—કાછડા, કછોટા.
ભૂલથાપ—છેતરવું, ચૂક-થવી.
ચક્કર—ગોળાવો.
ટપોટપ—ઝટઝટ.
પેંતરા—પગલાં.
બહાદુરી—હોંશિઆરી.
રમત—ગમત.
વેળા—વખત.
હારો—ભાઇનો.
ગઢ—કિલ્લો.
ભિલ્લુ—સોબતી, ભિરૂ.
ઠાકોર—ગરાશીઓ.
સરદાર—લશ્કરનો ઉપરી
સાથ—ટોળાં.
હુમલો—ચઢાઈ.
આસપાસ—આજુ બાજુ.
શરૂ કરી—ચાલુ કરી.
અંતરે—છેટે.
વચ્ચે—મધ્યે.
ધુમી—ઝઝુમી.
સાથી—સોબતી
ગમ—તરફ, બાજુ.
મેર—તરફ, બાજુ.
દાવ—ખેલ, રમત.

પાઠ ૧૨ મો.

દઢ—મજબૂત.
છુટ્ટી—રજા.
મિત્ર—ભાઇબંધ.
ગેડીદડા—લાકડીને દડાની દેશી રમત.
લાચાર—નાઇલાજ.
ભાઇબંધ—દોસ્તદાર.
છોડાય—મૂકાય.
ડગલું—પગલું.
રંગ—મઝા.
જામ્યો—ખીલ્યો.
મજા—ગમ્મત.
વચન—કોલ, કબુલાત.
ખાતરી—ભરોસો.
સુનું—એકલું.
યાદ આવે—સાંભરે.
ક્યાંએ—કોઈ ઠેકાણે.
પીડા—પંચાત.
મરજી—ઈચ્છા.
ડગવા—ફરવા, હલવા.

પાઠ ૧૩ મો.

કુટુંબ—સંગાં, સહોદર.
માલમતા—પુંજી, સરસામાન.
સોહામણી—શોભીતી.
અર્ધું—અરધનું.
સ્વાદે—સહેજતે.
ભપકાદાર—ઠાઠબંધ.
મુલક—દેશ.
ગણગણતી—અવાજ કરતી.
મીઠું મીઠું—ગળ્યું ગળ્યું.
છેડે છેડે—છેડે, અડકે.
ડંખીએ—ચટકો ભરીએ.
ચાહે—હેત કરે.
પીઠ—વાંસો.
ચકચકે—ઝગઝગે.
ઘાટ—આકાર.
સુંદર—સારો.
ફુટડા—રૂપાળા.
કામના—ખપના.
ઉલટા—સામા.
કોરી—કાણાંપાડી.
બગાડો—ખરાબ કરો.
દુભવોછો—દુઃખ થાય એમ કરો છો.
નુકશાન—બગાડ.
વલે—હાલ.
નડીએ—હરકત કરીએ.
ભલું—સારૂં.

ખુરૂં—નઠારૂં.
ડાહ્યા—શાણા.
ઉપયોગમાં—ખપમાં.

પાઠ ૧૪ મો.

પુતળાં—રમકડાં.
મોજમજા—રમત ગમત.
સાજું—ભાગ્યા વગરનું.
ઉલટભેર—ઉમંગથી.
અંગેઠી—તાપણી.
મોસાળ—માનું પિઅર.
મોળાઈ ભાઈ—મામાનો દિકરો.
સરખાં—બરાબર.
ગમે તેમ—ફાવે તે રીતે.
હરખાયો—ખુશી થયો.
તલપી—તૈયાર થઈ.
ઠેસ—ઠોકર.
વાગવાથી—લાગવાથી.
કકડા—ટુકડા.
ધોતલી—પોતડી.
ભાંગેલું—તુટેલું.
ફુટી—ભાગી.
હોંસભેર—હરખ ભેર.
વાંક—ગુનો.
વિચાર—મનસુબો.
સમજ—અક્કલ, બુદ્ધિ.
નકામી—ફોકટ.
ઉતાવળ—ઝડપ.

પાઠ ૧૫ મો.

ઢીંગલી—ચીથરાની પુતળી.
સહીઅરો—બેન પણીઓ.
સંતાપ—દુઃખ.
કલેશ—કજીઓ, કંકાસ.
ચીથરાં—જુનાં ફાટેલાં લુગડાં.
વિવાહ—લગન.
નિંદે—નિંદાઈ બદબોઈ કરે.
ખેંચતાણ—તાણાતાણી.
કદ્દા—વેર, શત્રુતા.
બળવંતા—જોરાવર.
તકતો—આરસો.
ઝુંટ—ખુંચાવી લેવું.
સરી પડયો — લપસી પડયો.
બરડ—ઝટ ભાંગે તેવો.
પછાડીએ—અફાળીએ.
કાયર—હેરાન.
પજવે—દુઃખ દે, હેરાન કરે.
આઘો—દૂર.
વેળાસર—વખત સર.
શણગારવી—કપડાં પહેરાવવાં.
સરસ—સારૂં.
દીઠું—જોયું.
હળીમળીને—સંપીને, હેતથી.
હેત—પ્યાર.
સુખચેન—મજા, આનંદ.
શોક—દલગીરી.
લાજ—આબરૂ.
ઘટે—ઓછી થાય.
સદા—હમેશાં.
લેશ—જરા.

કવિતાની સમજુતી. (૧).

અન્વય—આપણ બંને જણ બેન (ભાઈ) મળી, સંપી રમીએ તો સુખ ચેન (થાય), લડે રડે તો સબળો શોક (થાય), લાજ ઘટે ને લોક નિંદે.

અર્થ—આપણ બંને જણ ભાઈ બેન મળી, સંપીને રમીએ તો સુખચેન થાય, પણ જો લડીએ વઢીએ તો ઘણી દીલગીરી થાય, આબરૂ ઓછી થાય, અને લોક બદબોઈ કરે.

(૨)

અન્વય—(હે) બળવંતા પરમેશ્વર બાપ, અમને તું સદા સંપ આપ, જેથી (અમારા) દાં'ડા સુખમાં જાય, (અને) કદીએ લેશ (પણ) કલેશ ન થાય

અર્થ—હો જોરાવર બાપ ઈશ્વર તું અમને હમેશાં સંપ આપ, જેથી કરીને અમારા દિવસો સુખમાં જાય, અને કોઈ દિવસ જરાપણ કંકાસ થાય નહિ.

(૩)

અન્વય—બાળક હળતાં મળતાં હોય, કોય કદીએ લડે રડે નહિ, (અને) રમે જમે ને ગીતો ગાય, (તો) માતા મનમાં રાજી થાય.

અર્થ—છોકરાં હળી મળીને રહેતાં હોય, ને કોઈ કદી લઢે વઢે નહિ, અને તેઓ સાથે રમી જમીને ગીતો ગાય તો મા મનમાં ઘણી ખુશ થાય.

પાઠ ૧૬ મો.

બાળ—બાળક.
શ્રીરામ—દશરથનો દીકરો, ઘણા શક્તિવાળા માણસનું નામ.
ઝોડઝપટ-ભૂત ડાકણનો વળગાડ.
માદળીઆમાં—ગોળ દાબડીમાં.
કોશલ્યા—રામનાં મા.
ધંતરમંતર—જાદુ ટોણું.
પ્રધાન—મુખ્ય કારભારી.
જંત્ર—તાવીત.
દર્પણ—આરસી.
ઈચ્છા—મરજી.
તરેહ તરેહના—જાત જાતનાં.
ફાંફાં—વલખાં.
ગણકાર્યું—ધ્યાન દીધું.
ડસકાં—ડચકાં.
રોણ—રડવું.
જારી—ચાલુ.
ખીજવાયા—ચીડાયા.
ગોદમાં—પાસામાં.
મધુર—મીઠું.
ધીરા—શાંત.
મહારાજા—મોટા રાજા.
દશરથ—અયોધ્યાના રાજા, રામના બાપ.
છાના—ચૂપ.

પાઠ ૧૭ મો.

બ્રાહ્મણ—વિપ્ર.
ગુસ્સો—રીસ, કોપ.
ભાગી તૂટી—જેવી તેવી, બરાબર નહિ સમજાય તેવી.
વિદ્યાર્થી—નિશાળે ભણતો છોકરો.
મૂર્ખ—ઠોઠ
ભલેરા—સારા, ભલા.
પુત્ર—છોકરો.
જોડું—આખડી બાખડો, ભેળણ.
પરવારી—નવરી થઈ.
ભક્તિ—ભજન.
કથા – પ્રભુ મહિમાની વાત.

ગુજરાન—પોષણ. [ગતું.
ઓછું આવતું—દુ:ખ લા-
વેળા એવેળાએ—વારે ઘ-
ડીએ. [રીસો.
આધાર—આશરો, ભ-

આંગણામાં—બારણામાં.
નોળીઓ—એક જાતનું
જનાવર.
તરફડતું—ફફડતું.
મહેર—કૃપા.

અભાગણી—કમ નશીબ.
બચાવનાર—ઉગારનાર.
વળે—ફરે. [કરી.
પસ્તાઈ—મનમાં બળાપો
જાન—જીવ.

કવિતાની સમજુતી.

જે માણસ વિચાર કર્યા વગર ઉતાવળથી કામ કરે છે, તે પછવાડેથી મનમાં બળાપો કરેછે, એવાં વિચાર કર્યા વગરનાં કામ કરવાથી સારા સારાના જીવ જતા રહેછે. (મરી જાય છે.)

પાઠ ૧૮ મો.

હોશિયાર—ચાલાક.
હુંફાળું-ગરમીઆપે એવું.
ગાર્ડ—દેખરેખ રાખનાર.
પંપાળી—હાથ ફેરવી.
(શરીરે)
ખબરદાર—બહાદુર.
શીરનામું—ઠેકાણું, પતો.
કેળવ્યો—શીખવ્યો.
સ્ટેશન—આગગાડીને ઉ-
ભા રહેવાનું ઠેકાણું.
છાપાવાળા—વર્તમાન પ-
ત્ર કાઢનાર.
સિસોટી—પીસવો.
મિનિટ—કલાકનો સાઠમો
ભાગ.
સંદેશો—ખબર.

ખોડંગતો—લંગડાતો.
માયાળુ—હેત વાળો.
પાળ્યો—ઉછેર્યો.
દીપડો—નાનો વાઘ.
છાપું—વર્તમાન પત્ર.
શાબાશી—ધન્યવાદ, બ-
હાદુરી.
ગોઠવણ—બંદોબસ્ત.
ફેંકજો—નાંખજો.
નીમેલે—નક્કી કરેલે.
અવાજ—સાદ.
ડરતો—બીતો. [જોરથી
ઝપાટાબંધ—જોસ ભેર,

પાઠ ૧૯ મો.

ભલો—સારો.
હીંચકા—ઝુલા.
ઢીમણું—ઢેકો.

રીતસર—બરાબર, સારી
રીતે.
વેગળા—દૂર.
તોફાની—મસ્તીખોર.
છાતીવાળો—હીંમતવાન.
દોરડું—રસી.
ઠરાવ—ધારો.
હીંચોળે—ઝુલાવે.
વારો—વખત.
ગરીબ—કંગાલ.
ઉલટું—સામું.
દયા—રહેમ.
હડસેલી—ધકેલી.
બગ્ગાડી—વળગાડી.
પેટભરી—સારી પેઠે.
પાડ—ઉપકાર.

પાઠ ૨૦ મો.

પાદશાહ — મુસલમાન

રાજા.
સુબો—સરદાર.
સમજુતી—શિખામણ.
ફરજંદ—છોકરાં છૈયાં.
ગુનો—વાંક.
તહેનાત—પાસે હજુરમાં.
ઓધ્ધો—અખતીયાર,પદવી, નોકરીની જગા.
નીમણુક—ગોઠવણ.
છોકરવાદી—બાળબુદ્ધિ.
ચીતરામણ—ચિત્ર.
રૈયત—પ્રજા.
ખંત—હોંશ.
દરબાર—રાજ સભા.
દેખાવડો—રૂપાળો.
હુકમ—ફરમાન.
ખાસ—ખાનગી.
ફરમાવશો—કહેશો.
મોંએ ચઢેલો—બોલવાની છુટ લેનારો.
અરજ—વિનંતી.
અલ્લા—ખુદા, ઇશ્વર.
ખેલતો—રમતો.
દીલમાં—મનમાં.
બદલાઈ—ફેરવાઈ.
દીલગીરી—શોક, ઉદાસી.
કઠણ-સખત,દયા વગરનો
હૈયાનો—મનનો.
રદ-બાતલ,કાઢી નાંખવું.

પાઠ ૨૧ મો.

ઢેકા—ટેકરા.
ઢળીઆ—ખાડા.
ધોરી—મોટો.
કોહલાં—શીઆળ.
ખોંખારો—અવાજ.
ભોંય—જમીન.
ગભરાયો—અકળાયો.
તરસ—સોસ.
ખરે—સાચે.
દુવા—આશિષ.
ચલાતું—હીંડાતું.
ખભે—ખાંધે.
લાભ—ફાયદો.

પાઠ ૨૨ મો.

પડછાયો—ઓળો, છાંયો.
ભાગોળ-બજાર, દરવાજો
કિનારે—કાંઠે, આરે.
દાનત—નિયત.
થોભીશ—ઉભો રહીશ.
ભાગ—હીસ્સો.
પાર—બાજુ.
દોડતો—નાસતો.
કુદકો—ઠેકડો.
થાક ખાવા – વિસામો લેવા.
અદેખો—દેખી ન ખમાય એવો.
લોભી—લાલચુ.
ઝુંટવી—ખુચાવી.

તરાપ—ઝોંટ.
તળીએ—નીચે.
ખોળ—શોધ.
ગુમાવ્યું—ખોયું.
તાકે—ઇચ્છે, મરજી કરે.

પાઠ ૨૩ મો.

ઠગ—ધુતારો.
ખરીદ—વેચાતું લેવું તે.
દરકાર—કાળજી, તમા.
જનોઈ—ઉપવીત, બ્રાહ્મણ સુતરના ત્રણતારનું પહેરેછે તે.
હડખાએલા— કરડવાપર ચઢેલા.
સંદેહ—વહેમ.
ઠાવકું—ઠેકાણે.
અભડાયો—અડકાયો,અપવિત્ર થયો.
વાટમાં—રસ્તામાં.
પડાવી—લઈ.
અચરજ—નવાઈ.
ગણકારતાં—લેખવતાં.
બદલે—સાટે
રખે—કદાપી, કોણ જાણે.
લાગે—વળગે, થાય.
ધારી—જાણી.
શિકારી—પારધી.
બચકું—ડાકું.
ખામી—ખોડ.

ઉંચકયાથી–ઉપાડયાથી.
ખુલ્લું–ઉઘાડું.
ભરોસો–વિશ્વાસ.

પાઠ ૨૪ મો.

ગોળમટોળ–પૂરેઃગોળ.
ચટાપટા–રંગીત લીટા.
છાનોમાનો–ચુપચૂપ.
ભડતો–ચઢતો.
પૂછીને–કહીને.
ચળકતો–ઝગઝગાટ કરતો
બગાડયું–ખરાબ કર્યું.
છીનવી–ખુંચાવી.
ચોર–છુપી રીતે બીજાની વસ્તુ લઈ જનાર.
બીજાનું–પારકું.
રાજા–દેશનો ધણી.
સજા–શિક્ષા.
શીખામણ – ફાયદાની વાત.
ભૂલીશ–વિસરીશ.

પાઠ ૨૫ મો.

ડર્યો–બીન્યો, બીધો.
સમાતાં-અંદરપેશી જતાં
નિહાળ્યું–જોયું.
સંપત–પૈસા.
ઝૂલતાં–હીંચતાં.
પિતાની–બાપની.
કુહાડી–લાકડાં ચીરવાનું હથિઆર.
ભાયડો–મોટો માણસ.
બહાદુર–જોરાવર.
શાણો–ડાહ્યો.
ઘાવ–ફટકો.
ભાળે–જુએ.
ઝાંપે–દરવાજે.
નીર–પાણી.
તાંહી–ત્યાં.
દીસે–મનમાં.
ચીસ–બૂમ.
સુણી–સાંભળી.
ભલાં–સારા ગુણવાળાં.
દેવીમાતા–દેવની સ્ત્રી, શકિત.
વદે–બોલે.
માથું હલાવી–ડોકું ધુણાવી.
મે'ર–દયા.
જગનાથ–પરમેશ્વર.

કવિતાની સમજુતી. (૧).

અન્વય—નાનો બાળ પિતાની કુહાડી લઈ, બહાદુર (ને) શાણો હોય (એવો) ભાયડો બન્યો, કંઈ ચીજ (પર) ઘાવ કરે, ભાળે (ને) કાપે, (એમ) ખેલતો ગામ ઝાંપે તળાવે ગયો.

અર્થ—નાનો છોકરો બાપની કુહાડી લઈ જોરાવર અને ડાહ્યો પુરૂષ બન્યો, તે કંઈ વસ્તુ પર ફટકો મારે, તેને જુએ ને કાપે, એમ રમતો રમતો ગામને પાદરે તળાવ ઉપર ગયો.

(૨)

અન્વય—ત્યાં માંછલે જરા નીર હલાવ્યું (તેથી) બાળકે પાણી માંહી નિહાળ્યું, (તેથી) બાળ દીસે ડર્યો (ને) કુહાડી તો પડી, તે ઘડી રડયો ને જરા ચીસ પાડી.

અર્થ—આ માછલાંએ કુદીને જરા પાણી હલાવ્યું તેથી તે છોકરાએ તળાવના પાણીમાં જોયું તે જોતાંજ તે છોકરો મનમાં બીન્યો તેથી હાથમાંની કુહાડી પાણીમાં પડીગઈ તે વખતે જરા બૂમ પાડીને રડી પડયો.

(૩)

અન્વય—સાદ સુણી સદા પાણીમાં ઝૂલતાં ને સમાતાં (હતાં તે) ભલાં દેવી માતા આવ્યાં, (તે) દેવી વદે (કે) આ રૂપાની કુહાડી લે, બાળ કહે, માતા મારી (કુહાડી) એવી નથી.

અર્થ—તેનો રડવાનો અવાજ સાંભળીને હમેશાં પાણીમાં તરી શકનારાં અને અંદર પણ રહી શકે એવાં અને સારાં દયાવાળાં દેવીમા બહાર આવ્યાં, ને તે બોલ્યાં કે આ રૂપાની કુહાડી લે, ત્યારે છોકરો બોલ્યો કે હે મા ? મારી કુહાડી એવી નથી.

(૪)

અન્વય—બીજી વાર સોનાની લાવી બતાવી(તો)એ બાળ માથું હલાવી કહે (કે) (એ મારી) નહિ, મને તો મારી કુહાડી સારી ગમે (છે), (તેહે) ભલાં માત પાણીમાંહેથી કાઢીદો.

અર્થ—માતાએ ફરીવાર સોનાની કુહાડી લાવીને બતાવી, એટલે એ છોકરાએ માથું હલાવીને કહ્યું કે એ મારી નથી, મને મારી કુહાડી સારી ગમે છે, માટે હે દયાળુ મા? મને તે પાણીમાંથી કાઢી આપો.

(૫)

અન્વય—દેવીએ કાઢી દીધી, (ને) બાળક સાથે બોલી (કે) તને સુખ, સંપત હોજો (ને તારાપર) જગનાથ મેહેર કરે.

અર્થ—માતાએ તેની કુહાડી કાઢી આપી ને કહ્યું કે તને સુખ અને પૈસા ટકા ઘણા મળજો અને તારાપર પરમેશ્વર ઘણી દયા કરજો.

પાઠ ૨૬ મો.

ભરપુર–ભરેલો, વાલો.
દેશાવર–પરદેશ.
વેપારી–વેપાર કરનાર.
ખૂબ સુરત–રૂપાળો.
બરદાસ–ચાકરી.
પૈસે ટકે–ધન દોલતે.
ખાલી–ઠાલો, વિનાનો.
હાલત–સ્થિતિ.
બગડતી–ખરાબ થતી.
માલમપડે–જણાય.
ખૂટી–ઓછું થઈ.
ઉમદા–ઘણુંજ સારો.
કપરા–આકરા, સખત.
લાચાર–નિરાશ, નિરૂપાય.
મૂલ–કિમત.
ઠરાવ–નિશ્ચય.
મુકામે–ઉતારે.
હૈયું–મન.
પંપાળતાં–હાથ ફેરવતાં
પરદેશી–બીજા દેશનો
રહેનાર.
ચાકરી–બરદાસ.
પરવડે–પાલવે.

પાઠ ૨૭ મો.

ભરાવ–સારો ઘાટ બંધ
ફુલેલું દેખાવું તે.
ખડખડાટ–અવાજ.
દુબળા–પાંતળા.
વટાવી–ઓળંગી.
સંકટ–દુઃખ.
પારધી–શિકારી.
ઝરો–વહેળો, ઝરણું.
પડછાયો–ઓળો.
શોભે–સારૂં દેખાય.
નારાજ–ગુસ્સે. [લવા
ખડબડવા–ગમે તેમ બો-
લજવ્યું–શરમાવ્યું.
ફુટડા–રૂપાળા. [લવું
લલકારવું–પડકારીને બો-
ચમકી–ચોંકી, ઝબકી.
છલંગ–ફાળો.
આઘે–વેગળું.
કેડો–પુઠ.
પાધર–સપાટ જમીન.
ઝાડી–જંગલ.
ચોપાસ–ચારે તરફ.
ફેલાએલી–વીખરાએલી
વળ્યું–ફાવ્યું.
ઝાલ્યું–પકડયું.
વખોડતું–નિંદતું.
બચાવ્યું–ઉગાર્યું.
મોહી પડયું–પ્રેમ લાગ્યો.
ફસાવી–સપડાવી.
વખાણવી–તારીફ કરવી

પાઠ ૨૮ મો.

નકલ–વેશ.
શિઆળ–કોહલું.
રંગરેજ–કપડાં ને પાઘડી
રંગનાર. [ણી.
જરદી–પીળા રંગનું પા-
ધગ ધગતી–ઉની ઉની.
વાઘ–ફાડી ખાનાર પ્રાણી
શહેર–મોટું ગામ.
ગભરાયું–અકળાયું.
પાસ–રંગ બેસવો તે,
અસર થવી.
જંગલ–વન.
ડરે–બીએ.
ચાલવા–વરતવા.
પ્રાણી–જનાવર.
ગભરાશો–ડરશો.
પ્રધાન–કારભારી. [ઠ્ઠી.
કોઢ–લોઢું ગાળવાની ભ-
ધગધગતા–ઘણાજ ઉનાં.
બુરા–નઠારા.
હાલ–વલે.

પાઠ ૨૯ મો.

પિએર–સ્ત્રીના બાપનું
ઘર. [જવલેજ.
રડયું ખડયું – કોઈકજ,
ટાંકણે–વેળાએ.
ચડભડી–ચઢી જઈ,
ગુસ્સો કરી.
ભારેખમ–માન વાળી.
વરો–જમણવાર.
નડવા–હેરાન કરવા.

સેખવે—ગણે. [મતે.
મોંઘે ભાવે—વધારે કી-
ખપ—જરૂર, કામ.
શેખી—પતરાજી.
રંક—ગરીબ.
ઉપયોગમાં—કામમાં.
માન—આબરૂ.

પાઠ ૩૦ મો.

આપકર્મી—જાતે કમાઇને ખાનાર. [ખાનાર.
બાપકર્મી—બાપનું આપેલું
ઓચીંતી—એકદમ, વગર જાણે.
વરમાળ-લગન વખતે વરને પહેરાવવાની માળા.
રાજપાટ—રાજાની ગાદી.
તડંગધુમ—નોબતનો અવાજ.
પ્રાર્થના—સ્તુતી.
પહેરામણી—પરણ્યા પછી વહુને ઘેરથી આવેલી ભેટ.
તીર્થ—દેવની પવિત્ર જગા.
સવારી—એક રાજાએ બીજા રાજાના રાજ ઉપર લશ્કર લઇ ચઢાઇ કરવી તે.
ભાભી—ભાઇની વહુ.
વતન—પોતાનું ગામ.
નોકરીમાં—ચાકરીમાં.
તરાપ—છલંગ.
ઠેકાવી—કુદાવી.
ઉડાવી દીધું-કાપી નાખ્યું.
સેનાનો—લશ્કરનો.
ઉપરી—સરદાર.
સમે—વખતે.
હીંમત—હામ.
લુણ—નીમક, મીઠું, અનાજ.
ફતેહ—જીત. [ળમાં.
દહેરામાં—મંદિરમાં, દેવ-
ડંકા—નોબત.
નિશાનો—ધજાઓ.
તક—લાગ, દાવ.
ઠેકડે—છલંગે.
નાસ ભાગ—નાસ નાસુ

પાઠ ૩૧ મો.

બળદ—આખલો.
તડુકતો—બૂમ મારતો.
ચઢાઉ—ગરમ સ્વભાવની.
ખાબોચીઆમાં—પાણીના ખાડામાં.
મમત—હઠ.
આગળ—પહેલાં.
ફુલાવ્યું—ઉપસાવ્યું.
વેઠેછે—ખમેછે.
ગુસ્સે—ક્રોધે.
ગજા—શક્તિ.

પાઠ ૩૨ મો.

સાહુકાર—શેઠ, પૈસાદાર.
તળાવડી—નાનું તળાવ.
બેદરકાર—ગરજ વગરનો.
બોરીઆં—બટન.
શિખામણ—બોધ.
ખરડાએલાં—બગડેલાં.
ભિખારી—કંગાલ, ગરીબ
લપસી—ખસી.
ઉપકારનું—પાડનું.
યાદ—સાંભરવું.
ધ્રુજતો—થરથરતો.
ખાદી—ગજ પનાનું જાડું દેશી કાપડ.
બહારાના—ગરમીના.
મોડું—અસુરૂં.
રોગો—મંદવાડ.

પાઠ ૩૩ મો.

ભણેલા—શીખેલા.
ગણેલા—વિચાર કરનાર.
ખાતરી—સાબીતી.
શેલો—પથરા.
ખંતીલા—ઉમંગી.
ઓી—બઇરી
અંગુઠીઆં—પગની મોટી આંગળીએ પહેરવાનું રૂપાનું ઘરેણું.
રાજમારગ—મોટો રસ્તો.
વહેળો—વહેતા પાણીનો

ઝરો.
ઢુંકડું—નજીક.
ભાઈબંધી—દોસ્તી.
જડતો—મળતો.
વેપાર—રોજગાર, ધંધો.
પાડોશમાં—પાસે, નજીક.
ફાટ—ચીરો.
જોડા—પગરખાં.
જોટવાં—પગની આંગળીએ પહેરવાના રૂપાના કરડા.
શરૂ—ચાલુ.
ધોબી—કપડાં ધોનાર.
છેક—બીલકુલ.
વસ્યા—રહ્યા.
પુષ્કળ—ઘણા.
પૈસા—દોલત, પુંજી.

પાઠ ૩૪ મો.

મહિમા—મોટાઇ.
જગપતિ—પરમેશ્વર.
તરૂપાન—ઝાડપાન.
શીતળ—ઠંડો ટાઢો.
સરજનહાર—પેદાકરનાર.
સરિતા—નદી.
નવરંગી—ભાત ભાતનાં.
ઘાટ—ઓવારો, આરો.
ચાવણું—ખાવાનું.
જગમાં—દુનિયામાં.
સરજાવ્યાં—પેદા કર્યાં.
સંસાર—દુનિયા.
ખીલતાં—ફૂલતાં.
ગાન—ગીત, ગાયન.
શોભતા—સારા દેખાતાં.
કરાડ—ભેખડ, નદીના કિનારાનો જે ભાગ ઘણો ઉંચો ને સીધો આવેલો હોય તે.
સિંધુ—દરિયો, સમુદ્ર.
રચના—બનાવટ.
રળિઆમણી—શોભીતિ.
નગર—શહેર.
વાટ—રસ્તો.
શિઆળો-ટાઢનીમોસમ.
ઠંડક-ટાઢક.
ઉનાળામાં-ગરમીની મોસમમાં.
નીરધાર—નક્કી.
ચોમાસામાં—વરસાદની રૂતુમાં.
ઝૂલતાં—લટકતાં.
મધુર—મીઠા.
નાદ—શબ્દ, અવાજ.
સુદ—અજવાળીયું.
કળા—પ્રકાશ
વદમાં—અંધારીઆમાં.
દીસે—દેખાય.
મેદાન—સપાટ જમીન.
જળ—પાણી.
આંખડી—આંખ.
કળા—લીલા.
કળીજાય—સમજાય.
સરજી—બનાવી.

કવિતાની સમજુતી. (૧).

અન્વય—જગપતિએ જગમાં અપાર રૂડી રચના રચી (છે ને) સંસાર (માં) નાનાં મોટાં પ્રાણીઓ સરજાવ્યાં.

અર્થ—પરમેશ્વરે દુનિયામાં ઘણીજ સારી બનાવટ કરી છે, ને નાનાં મોટાં બધાં પ્રાણીઓ તેણે બનાવ્યાં છે.

(૨)

અન્વય—નવરંગી ખીલતાં ફૂલ, ગાનગાતાં પંખી, સુંદર રંગે શોભતાં, તરૂપાન અને પાંખ.

અર્થ—જુદી જુદી જાતનાં ફૂલતાં ફૂલ, ગાયન ગાતાં પંખીઓ, મજાના રંગો વડે શોભિતાં ઝાડનાં પાન અને પંખીની પાંખોના જુદી જુદી જાતના રંગ.

(૩)

અન્વય—મોટા પહાડ, કરાડ, સિંધુ, સરિતા, ઘાટ, નગરને વનવાટ આ રળિઆમણી રચના કરી (છે).

અર્થ—મોટા પર્વતો, ભેખડો, સમુદ્રો-નદીઓ, ઓવારા, શહેરો અને જંગલોના રસ્તાની આવી શોભીતી બનાવટ પરમેશ્વરે કરી છે.

(૪)

અન્વય—શિઆળે શીતળ પવન ઠંડક સાર આપે, ઉનાળામાં સૂર્યનો, તાપ નીરધાર તપે (છે).

અર્થ—ટાઢની મોસમમાં ટાઢો વા સારી રીતે ટાઢક આપે છે, ગરમીની મોસમમાં સૂરજનો તાપ નક્કી ઘણોજ તપે છે.

(૫)

અન્વય—ચોમાસાના દિવસમાં વરસાદ વરુસેછે, ઝાડે ઝૂલતાં ફળજો અને મોરના મધુર નાદ (સાંભળ).

અર્થ—વરસાદના દિવસમાં વરસાદ વરસે છે, ઝાડો પર ફળો લટકતાં દેખાય છે અને મોરના મીઠા શબ્દ સંભળાય છે.

(૬)

અન્વય—ચંદ્ર તણી કળા સુદમાં આનંદ આપે છે, (ને) વદમાં તારા તેજનો રૂડો રંગ દીસે (છે).

અર્થ—અજવાળીઆમાં ચંદ્રનું અજવાળું મજા આપે છે અને અંધારીઆમાં તારાના તેજનો રંગ શોભીતો દેખાય છે.

(૭)

અન્વય—રમત ગમતને કારણે મોટાં મેદાન છે વળી જલ મહીં વેલા ને પાન કેવાં તરતાં (દેખાય છે).

અર્થ—રમત કરવાને માટે મોટી મોટી સપાટ જગ્યાઓ છે અને પાણીનાં તળાવોની અંદર વેલાઓ અને તેનાં પાંદડાં કેવાં તરતાં દેખાયછે.

(૮)

અન્વય—(હે) ભગવાન! (તેં) જોવા આંખડી આપી સાંભળવાને કાન, (આપ્યા અને) બોલવા જીભ બનાવી, (એ) ભલું કર્યું.

અર્થ—હે પ્રભુ તેં જોવાને આંખ આપી સાંભળવાને કાન આપ્યા, અને બોલવાને જીભ આપી એ સારૂં કર્યું છે.

અન્વય—દાંત સાથ ચાવણું દઈ, બહુ ઉપકાર કીધો, (હે) સરજનહાર (તેં) કળા સરજી (તે) કળી જાય નહિ.

અર્થ—દાંત અને વળી ખાવાનું આપી બહુ ગુણ કીધો છે, હે મારા પેદા કરનાર પરમેશ્વર તેં જે જુક્તિ કરી છે તે સમજી શકાય તેમ નથી.

પાઠ ૩૫ મો.

વસંત—પાનખર.
રૂતુ—મોસમ.
વિશાળ—મોટા.
પલ્લવ—પાંદડાં.
સ્હોય—સારાં દેખાય.
માતેલા—ફાટેલા, વકરેલા.
વનસ્પતિ—ઝાડપાન.
છજેલ—પથરાએલી.
તંબુ—કપડાનું ઘર.
ધ્વજા—તોરણ નિશાન.
વાવટા—તોરણ.
પૃથ્વી—જમીન.
કલ્લોલ—આનંદના પોકાર.
તીતર—એક જાતનું પક્ષી.
બેશ—મઝાનું, સુંદર.
ઘોળીને—પાણીમાં ઓગાળીને.
બાગ-ફૂલવાડી, બગીચો.
ગુંજાર—ગું ગું
મોર—આંબાના ફુલ.
ચાંદની-અજવાળી રાત્રી.

કવિતાની સમજુતી. (૧).

અન્વય—વિશાળ વડપર છજેલ વેલ, જાણે તંબુ તાણેલ છે, (અને) કેળ, નાળિએરી ને તાડ, એ ઝાડ ધ્વજા વાવટા રૂપ (છે).

અર્થ—મોટા વડના ઝાડપર વેલ પથરાએલી તે જાણે લુગડાનું ઘર બનાવ્યું હોય એવું દેખાય છે, અને તાડનાં ઝાડ એ ધજા અને તોરણ રૂપ હોય એમ દેખાય છે.

(૨)

અન્વય—પીળાં પાકાં પાન હોય (તે) ખરી પૃથ્વી પડે (ને) વનસ્પતી શરીરે નવાં પલ્લવ ધરી રહોય.

અર્થ—ઝાડનાં પીળાં ને પાકાં પાન હોય તે ખરીને જમીન ઉપર પડે અને તમામ ઝાડોની ડાળીઓને નવાં પાંદડાં આવે છે.

(૩)

અન્વય—કોયલ મીઠા બોલ બોલે, મેના પોપટ કલોલ કરે, તીતર, કબુતર (વીગેરે) વિશેષ પંખી બેશ રાગ ગાય ને નાચે.

અર્થ—કોયલ મધુર શબ્દ બોલે, મેના પોપટ ખુશીના પોકાર કરે, તીતર, કબુતર અને બીજાં ઘણાં પક્ષીઓ સુંદર રાગ ગાય ને નાચે.

(૪)

અન્વય—લોક કેસુડો રંગ ઘોળીને હોળી ખેલે, બાગમાં ફુવારા ઉડે (અને) ચૌટાં (ને) ચોક છાંટે.

અર્થ—લોક કેસુડાના ફુલને ઘોળીને તેના વડે હોળીમાં રમે, બજાર અને ચોકમાં રંગ છાંટે છે અને બાગમાં ફુવારા ઉડે છે.

(૫)

અન્વય—ભમરાઓ ગુંજાર કરતા, ઝાડોપર અપાર નવરંગ (અને) આંબા ઉપર મોર શોભે (અને) ચાંદની ચારેકોર ખીલી (રહીછે).

અર્થ—ભમરાઓ ગુંગું અવાજ કરે, ઝાડોપર જુદી જુદી જાતના ઘણા રંગ ખીલી રહ્યા છે અને અજવાળી રાત્રી ઘણી મજા આપે એવી ચારે તરફ ખીલી રહીછે.

(૬)

અન્વય—જન સ્વાદે શીખંડ ખાય (અને) શીતળ નીર પીએ (છે) પશ્ચિમ દક્ષિણ પવનથી શરીર સુખીઉં થાય (છે).

અર્થ—માણસો લહેજતથી શીખંડ ખાય અને લોકો ટાઢાં પાણી પીએ છે, પશ્ચિમ અને દક્ષિણ દિશામાંથી પવન વાય છે તેથી શરીર સુખી બનેછે.

ગુજરાતી બીજી ચોપડીના અર્થ.

ભાગ ૨ જો.

પાઠ ૩૬ મો.

ટેકરા—ઉંચી જમીન.
દિશા—બાજુ.
પશ્ચિમ—આથમણી.
ઉગમણી—પૂર્વ.
કસરત શાળા—કસરત કરવાની જગા.
ઓળો—પડછાયો.
ઉત્તર—પૂર્વ તરફ મોં કરી ઉભા રહેતાં ડાબા હાથ તરફની બાજુ.
પૂર્વ—ઉગમણી.
આથમણી—પશ્ચિમ.
દક્ષિણ—પૂર્વ તરફ મોં કરી ઉભા રહેતાં જમણા હાથ તરફની દિશા.
સામે—સામી બાજુએ.
હાર—લાઇન, ઓળ.
પડછાયો—ઓળો.
છેકજ—બીલકુલ, ટાઇન.
હરકોઇ—કોઇપણ.
કઠણ—અઘરી.
દીઠામાં—જોવામાં.
પીઠ—વાંસો.

પાઠ ૩૭ મો.

નકશો—ગામ કે દેશનો નમુનો.
લંબાઈ—લાંબી બાજુ.
માસ્તર—મહેતાજી.
સ્લેટ—પત્થર પાટી.
પહોળાઈ—પોહોળું.
ફૂટપટી—ભરીને લંબાઈ માપવાનું ઓજાર.
ઓસરી—પાયરી, પગથી.
બેસતા વરસ—નવા વરસ
સાથીઓ—ચૂના કે ચોખાના લોટથી ચીત્રેલાં ચિત્ર, ચોક.
માપ—ભરત.
મથાળે—ઉપર.
માય—સમાય.
રસ્તો—ઉપાય, ઈલાજ.
ઈંચ-ફૂટનો બારમો ભાગ, પૈસા જેટલી લંબાઈની જગા તે ઈંચ લાંબી કહેવાય.
ભૂસી—બગાડી.
મધ્યમાં—વચ્ચમાં.
થોર—એક જાતનાં કાંટાવાળાં ઝાડવાં.
ફરા—ઘરની બે બાજુની ભીંતો.
ખાલી—ખુલ્લી.
બેઠકો—બેસવાની જગા.
ટેબલો—મેજ.

પાઠ ૩૮ મો.

નિશાન—એંધાણી.
ગોચર—ઢોરોને ચરવાની છુટી જગા.
આગગાડી-વરાળથી ચાલનારી ગાડી.
સ્ટેશન-આગગાડી ઉભી રહેવાની જગા.
આણી—લાવ્યો.
ડગલાં—પગલાં.
અડીને—લગો લગ.
ચીતરવી—દોરવી. [ઝરો.
નદી — વહેતા પાણીનો
મથક—ઠેકાણું.

પાઠ ૩૯ મો.

પોપડા—પડ, બીડ.

બાહું—નદીના તળીઆ-
માં કાંપ ઠરેલી જગા.
આંબાવાડી—આંબાના
ઝાડોવાળી જગા.
ડાંગર—જેમાંથી ચોખા
નીકળે તે.
નિચાણુ—ઢળતી જગા.
કયારડા-ડાંગર પાકવાનાં
ખેતર.
વર્ગ—ક્લાસ.
વગડામાં—જંગલમાં.
ઘાસ—ચારો.
વળ્યા—ફર્યા.
પેલીમેર—બીજી બાજુ.
વહેળો—નાની નદી.
ઢાળ—ઢોળાવ.
દેખાવ-દેખાતો આકાર.
દહેરૂં—શીવનું મંદિર.
ધજા—નિશાન.

ટાઢો—ઠંડો, શીતળ.
મજા—ગમત.
કાંઠા—કિનારા.
ચાલાક—હોશિંયાર.
વહેણુ—વહેતા પાણીની
જગા.
પાર—બાજુ.
સુગમ—સહેલું.
મસ—વધારે.

પાઠ ૪૦ મો.

અધિકારીઓ—કારીભા-
રીઓ.
હવાલદાર—ગામ. [નાર.
પર દેખરેખ રાખ-
સરકારી—રાજાની માલી-
કીનું. [કામ કરનાર.
વારાવાળા—વારા પ્રમાણે
રાવણીઓ-ગામનો નોકર

હુંડી—બીજે ગામથી પૈ-
સા મળવાનો કાગળ.
બંદોબસ્ત—ગોઠવણુ.
મામલતદાર—વહીવટદાર.
ટપાલી—કાસદ, કાગલ વ-
હેચનાર [પનાર.
ડાકતર—અંગ્રેજી દવા આ-
વાળુ—રાતનું જમવાનું.
મોસાળ—માનું પિઅર.
ચોરામાં—ગામના અધિ-
કારીને બેસવાની જ-
ગામાં. [પરી.
મુખી—પટેલ, ગામનો ઉ-
હુકમ—ફરમાન. [તાના.
ભરણાના—વેરાના, ઉપ-
તલાટી—ગામની વસુલાત
ઉઘરાવનાર.
*તપાસે—જુએ.
દવા—ઓસડ.

गुजराती बीजी चोपडीना अर्थ.

भाग २ जो.

પાઠ ૪૧ મો.

સવાર—પ્રભાત.
સોનેરી—સોનાના રંગનો.

વનસ્પતી—ઝાડપાલો
અંગારા—સલગતા કોલ-
સા, લાળા.

ઘોંઘાટ—ગરબડાટ.
આકાશ—ગગન.
પથરાઈ—ફેલાઈ.

કોરો—ધારો.
ધગ ધગતા—ગરમ ગરમ.
ધંધે—કામે.
વળગે—લાગે.
ખેડુત—ખેતી કરનાર.
હળ—નાંગર, સાંતી.
દુકાન—હાટ.
કલોલ—આનંદ.
ખીલતી—ફુલતી.
લહેર—લહેક.
જન—માણુસ.
નરમ પડે—ઓછો થાય.
આખરે—છેવટે.
ચોતરફ—ચારેબાજુ.

પાઠ ૪૨ મો.

લક્ષ્મણ—છોકરાનું નામ.
સ્ટેશન—આગગાડીને ઉ
ભા રહેવાનું ઠેકાણું.
તોફાન—ઘણા જોરથી
પવન વાય તે.
ટિકીટ—આગગાડીમાં બે-
સવાની પાસ.
ભરવાડ—ઘેટાં ચરાવનાર.
ઝપાટો—સપાટો.
અકળામણ—ગભરાટ.
ફુંકાય—વાય.
ફેર—તફાવત.
ગુંગળાઈ—અકળાઈ.
પ્રાણી—જીવ.
ઉથલી—ગબડી.
બચત—ઉગરત.
ઘસડી—તાણી.
વાસ—ગંધ, સોરમ.
છેક—તદન.

પાઠ ૪૩ મો.

ચાક—ખડી, સફેતો.
ખડીઆ—શાહી ભરવા-
નું વાસણ.
ગાંગડો—કાંકરો, ખડો.
હકીકત—વિગત, વાત.
સેકાઉં—ભુંજાઉં, બળું
જંતુ—જીવડાં.
કહાણી—વાત.
નિર્દય—દયા વગરનો.
ત્રાંચવા—જમીન ખોદવા-
નું હથીઆર.
મૂલ—કિમત.
ઓછું—થોડું.
સહેલાઈ—મહેનત વગર.
ચુરો—ભુકો.
કુબાવી—ખુરાડી.
કણ—રજકણ.
પીગળતો—ઓગળતો.
ઝાંખો—મેલો
કોલ—રેતી ને ચુનો ભેગો
કરી ચક્કીમાં પીસે તે.
બારીક—ઝીણાં.
વેહ—કાણાં.
છિદ્રો—કાણાં.
થર—પડ. [વાનું ઓજાર.
પાવડા—માટી ભરી લે-

પાઠ ૪૪ મો.

કંસારા—તાંબા પીતળનાં
વાસણ બનાવનાર.
કથરોટ—મોટી થાળી,
તાસ.
નાળચાં—ગળણી.
પુષ્કળ—વધારે.
ચંબુ—શિરોઈ.
તાંબાકુંડી—તાંબાનું પ-
હોળામોંનું વાસણ.
ટંકશાળ—નાણું બનાવ-
વાની જગા.
નોકર—ચાકર.
અવાજ—સાદ, નાદ.
હથોડા-લોઢાની મોગરી.
ટીપે—કુટે.
ભેળ—ભેગ.
રાતું—લાલ.
ગાળીને—રસ કરીને.
ઝાંખાં-ચળકાટ વગરનાં.
માંજીએ—ઘસીએ. [તુ.
કલાઈ—એક જાતની ધા-
જડેછે—મળેછે.
સિક્કા—નાણું.
સરકાર—રાજા.

પાઠ ૪૫ મો.

ઝળકાટ—ઝગઝગાટ.
મજાગરા—બરડવાં, નર-
માદાના ચાપડા.
શિરોઈ—ચંપુ.
ઈનામ—બક્ષિસ.
વર્ગ—ક્લાસ.
દરેક—એકે એક
છેલ્લો—પછવાડે.
મેળવણી—ભેગ.
તપાવે—ગરમ કરે.
ઓગળી—પીગળી.
વપરાય—કામમાં આવે.
ઝાંખો—મેલો.
ચીજ—વસ્તુ.
કટાય—કસાય.
સસતું—સોંઘું.

પાઠ ૪૬ મો.

કુમળું—નરમ, કુણું.
ખુજળી—ખરજ, ખસ.
પાણીવાટ—પાણી જવા-
નો રસ્તો.
સુપડાં—અનાજ ઝાટક-
વાનું ઓજાર. [સ.
ઝીઝવો—એક જાતનું ઘા-
ફુલેલ—માથામાં નાખ-
વાનું તેલ.
સુંવાળી—નરમ.
અતર—સુગંધી તેલ.
ચરાઉ—ચરનારાં.
ઉપલાણે—ઉપરની બાજુ
તમાકુ—એક જાતનું ઘા-
સ, બીડીને હુકામાં
પીએછે તે. [ગા-
ચરો—ઘાસ ઉગવાની જ-
છાવામાં—ઢાંકવામાં.
તદન—બીલકુલ.
દાભ—દરભ.
પુળીઓ—જુડીઓ.
ગંજી—ઢગલો.
પાળેથી—કિનારેથી.
ગડીઓ—ગાંઠો.
સુગંધ—સારી વાસ.
જડ—મૂળ. [ફુમતાં.
ચમરી—છોડની ઉપરનાં
પડા—જુડા.
કૂટીને—કચરીને. [દોરી.
મૂંજ—સરકટના પાંદડાંની

પાઠ ૪૭ મો.

સલંગ—આખું ને આખું
સેંકડો—ઘણાસો.
રાતડીઆ—રાતી જુવાર.
મહીકાંઠા—મહી નદીની
આસ પાસનો દેશ.
ગુચ્છ—જથો.
ઢેબરાં—મીઠું મરચું
નાંખી કરેલા રોટલા.
મેળે—જાતે.
વાવવાં—રોપવાં.
પરાળ—ડાંગરનું ઘાસ.
બાઝેલી—વળગેલી.
પેર—કાતળી.
પેઠે—રીતે.
ભીલ—પહાડમાં રહેનાર.
નાગલી—બાવટો.
સામો—એક જાતના ઘા-
સનું બી.
થેક—ચીઢા કે ડુંગળાના
મૂળની ગાંઠો.
બીડ—ઘાસની જમીન.
છડીને—ખાંડીને છોતરાં
કાઢીને.
ખસલી—સૂકું ઘાસ.
કડબ—જુવારનું ઘાસ.

પાઠ ૪૮ મો.

સખત—ઘણી અઘરી, ક-
ઠણ.
હળપુણી—જમીન ખેડ-
વાના ઓજારમાં લો-
ઢાની કોશ આવેછે તે.
લઠ્ઠ—જોરાવર
એકસામટું—સાથે લાગું.
ધુસરી — બળદની કાંધ
ઉપર રહેનારૂં લાકડું
જુસરી.
સંતોષ—શાંતિ.

કૌવતવાળું – જોરવાળું,
તાકાદવાળું.
ભાણુ–સૂરજ.
વસ્ત્રો–લુગડાં.
ઉત્તમ–સારાં.
મજુરી–મહેનત.
ભાથું–ખાવાનું. [ગા.
કોઢ–ઢોર બાંધવાના જ-
નીરૂં–નાખું.
મજબુત–કઠણ.

પાકીજવું–નરમ થવું.
સુથાર–લાકડાં ઘડનાર.
ભારે–વજન દાર.
ચવડું–હળના નીચેના
ભાગમાં કોશની સાથે
અણીવાળું લાકડું
હોય છે તે.
સેડ–ધુંસરી અને હળની
વચ્ચેનું લાંબું લાકડું.
છડો-હળનેછેડેપકડવાની

ખીલી જેવું હોય છેતે.
બાપ–તાત. [ત્પન્ન કરે.
નીપજાવે–ઉપજાવે, ઉ-
જીવ–પ્રાણિ માત્ર.
ધરે–પહેરે.
ભાવે–ખુશીથી.
સહે–વેઠે.
ઉપકારી–ગુણ કરનારી.
ખંતથી–હોંશથી.
શીખ–શીખામણ.

(કવિતાની સમજુતી). (૧).

અન્વય—રે ખેડુત તું ખરે, જગતનો તાત ગણાયો (છે અને) તુંજ આ સઘળો સંસાર પાળતો જણાયો (છે).

અર્થ—અરે ખેતી કરનાર તું ખરેખર જગતનો બાપ ગણાયો છે અને આ બધા જગતનું ભરણ પોષણ કરનાર તુંજ જણાય છે.

(૨)

અન્વય—તું કપાસ, ફળ, ફૂલ, ઘાસ (અને) ધાન્યને નીપજાવે (છે તોજ) સહુ જીવ અન્ન ખાય (અને) જન ભાવે વસ્ત્ર ધરે.

અર્થ—તું કપાસ, ફળ, ફૂલ ઘાસ ને અનાજ તુંજ ઉત્પન્ન કરે છે, બધાં પ્રાણીઓ અનાજ ખાય છે ને માણસો ખુશીથી કપડાં પહેરેછે.

(૩)

અન્વય—(તું) તાપ, વરસાદ સહે (અને) વળી બહુ મહેનત કરતો (હોવાથી) શરીરે લઠ્ઠ રહે (અને) સદા સંતોષે ફરતો (ફરેછે).

અર્થ—તું વરસાદ, ટાઢને તડકો વેઠે છે ને વળી બહુ મહેનત કરેછે. તેથી શરીર ઘણો બળવાનો રહેછે અને હમેશાં સંતોષથી ફરેછે.

(૪)

અન્વય—વળી પર ઉપકારી ઉત્તમ ખેતી ખંતથી કરી, ખરે તું જગતને સારી શીખ દીએ (છે).

અર્થ—તું વળી જેથી પારકાના ઉપર ઉપકાર થાય એવી સારી જે ખેતી તે હોંશથી કરીને ખરેખર તું બધી દુનિયાને સારી શીખામણ આપે છે કે તમે બીજાના ઉપર ઉપકાર કરનાર થાઓ.

પાઠ ૪૯ મો.

ડાંગર—ભાત.
ટાંકણે—વખતે, ટાણે.
ક્યારડા—ડાંગર પાકવાનું ખેતર.
રોપી—વાવી.
ફરતી—ચારે તરફ.
લીલાછમ-ઘણાજ લીલા.
ઝપાટો—સપાટો.
ઝીલવો—વેઠવો, ખમવો.
સદા—હમેશાં.
ખળી—ઘાસથી અનાજ છુટું પાડવાની જગા.
છુટા—જુદા.
ભરડી—કચડી.

પાઠ ૫૦ મો.

ખાતર—ઘાસ છાણ વગેરે કોહેલો કચરો.
પીત—વાવેતર.
ડુક્કર—ભુંડ.
પડછા—પાંદડાં, તોગા.
તરકારી—શાક.
પાકટ—પાકી.
વેંત—બાર આંગલ.
તાવડા—કઢાઈ.
કોલુ – શેરડી પીલવાનો સંચો.
સંબંધી—બાબત.
હકીકત—વાત.
પુષ્કળ—વધારે.
પેરના—કાતળીના.
અટકાવવાને—ખાળવાને
પીલે—કચરે.
વારંવાર—વારે ઘડીએ.
છારી—પડ.
ઘટ—ઘાડો, જાડો.

પાઠ ૫૧ મો.

ઉજળો—સફેદ.
હિસાબે—લખે.
સફેદી—ધોળાશ.
નકામાં—ફોકટ.
શેઠ—પૈસાદાર.
રસોઈ—જમવાનું.
તપેલી—પાતેલી.
ચડતા—રંધાતા.
તકરાર—કજીઓ.
ધીમાં—શાંત.
પચવું—હજમ થવું.
ભાવથી—હોંશથી.
કણક—ઘઉંનો બાંધેલો લોટ.
આકાર—ઘાટ.
સરખાં—બરાબર.

પાઠ પર મો.

મધમાખ—મધ બનાવનાર માખ.
વાઘરી—પારધી, પાપી માણુસ.
ઘરબાર—રહેવાનું ઠેકાણું.
રક્ષણ—સંભાળ.
મનહર·ખુશી થઇએ એવું
તત્કાળ—તરત.
લટકતો—ટીંગાતો.
કામળો—ધાબળો.
ધુણી—ધુમાડો
બગાડયું—ખરાબ કર્યું
ઇચ્છા—મરજી.
જન્મ—અવતાર.
ડંખ—આંકડો.
જંતુ—જીવડાં.
હુન્નર—કારીગરી.
રચે—બનાવે.
સરે—થાય.
અપાર—ઘણાં.
દીસે—જણાય.
તજે—છોડી દે.
તમામ—બધાં.

કવિતાની સમજુતી. (૧).

અન્વય—(હે) મધમાખી તું મહેનતું (તારે ત્યાં) હુન્નર તણી નિશાળ (છે) મનહર મધપુડો રચે (અને) તત્કાળ રસ મૂકે.

અર્થ—હે મધ બનાવનારી માખી તું મહેનતુ છે તારે ત્યાં કારીગરીની નિશાળ છે, તું મનને આનંદ પમાડે તેવો મધપૂડો બનાવે છે અને તેમાં તરત રસ મૂકે છે.

(૨)

અન્વય—મીઠું મધ ચૂસી લઈ મીણુ તૈયાર કરે, તેથી ઘણાં કામ સરે (અને) તે અપાર ગુણ કરે.

અર્થ—મીઠું મધ ચૂસી લઇને મીણુ બનાવેછે, તેથી ઘણાં કામ થાય છે અને તે ઘણો ગુણ કરેછે.

(૩)

અન્વય—(તું) નાનું સરખું જીવડું (છતાં) મોટું કામ કરતું- (જણાયછે, અને) ડાહીને ચોકખી દીસે (છે તેથી) તમામ આળસ તજે.

અર્થ—તું નાનું સરખું જીવડું છે પણ મોટું કામ કરેછે વળી ડાહીને ચોખ્ખી દેખાય. છે તેનો દાખલો લઇને બધા સમજુ માણસો આળસ છોડી દે છે.

(૪)

અન્વય—કીડી કરોળીઆ અને મંકોડા (વગેરે) જે ઉદ્યોગી જીવડાં કહેવાય (છે) તેમાં તું પંકાય (છે).

અર્થ—કીડી, કરોળીઓ ને મંકોડા વગેરે જે ઉદ્યોગી જીવડાં કહેવાય છે તેમાં તુ વખણાય છે.

પાઠ ૫૩ મો.	માંજર—મરઘાના માથા ઉપરનીઝુલ.	કુકરે કૂક—મરઘાનો અ-વાજ.
ચીકટ—ચીકાશ.		

કુકડો—મરઘો.
ઉકરડા—છાણ મુતરનો ઢગલો.
શેખ-મુસલમાનની જાત.
ભિંજાતું—પલળતું.
જીવડાં—જંતુઓ.
સાફ—ચોકખાં.
ખડ ખડે—અવાજ થાય.
બીકણ—ડરકણ, નરમ.
છેડવા—હરકત કરવા, અડકવા.
ધસીને—જોસથી.
દીપે—શોભે.
ખોતરવાની -ખણવાની
ટેવ—આદત.

પાઠ ૫૪ મો.

ચકલી—ચલ્લી.
વસ્તુ—ચીજ.
કાબરી—અટપટા રંગની
રઝળી—રખડી.
તણખલાં—તરણાં.
તડકે—તાપે.
વાર—વખત.
મજબૂત—જોરથી.
લગી—સુધી.
નુકશાન—બગાડ.
ભો—બીક.
લાગફાવે—દાવ આવે.
ઓછો—થોડો.

પાઠ ૫૫ મો.

કેશવાળી—ગરદન પરના વાળ.
પ્રીતિ—હેત.
દાબડા—ઘોડાના પગનું તળીઉં.
પાણીદાર—તેજદાર.
ટટ્ટી—ઘોડાને કુદાવતી વખતે આડો પડદો રાખેછે તે. [વાળો.
અણીદાર—ઝીણી ધાર
નીમકહલાલ—ખાધેલું હક કરનાર, પ્રમાણિક.
સવારી—ઘોડા ઉપર બેસવું તે.
દેખાવ—જોવામાં આવે છે તે.
ગરદન—ડોક.
જાંઘ—સાથળ.
નક્કર—પોલો નહિ તે.
ઝપાટા બંધ—જોશ ભેર.
તીણા—અણીદાર.
ભુસું—અનાજનાં છોતરાં.
ઝડપથી—ઉતાવળથી.
મજલ—છેટું, પલ્લો.
ચમકે—ભડકે.
શરત—હોડ.
જીન—ઘોડાનો સામાન.
બરદાસ—ચાકરી.

લગભગ—આશરે.

પાઠ ૫૬ મો.

નાળબંધ—ઘોડાના નાળ જડનાર.
અડીઅલ-અટકી જનારૂં.
ટટ્ટૂ—નાનું ઘોડું.
કહ્યાગરૂં—કહેલું કરનાર.
ખચ્ચર—આગળનો ભાગ ગધેડાનો ને પુંછડેથી ઘોડા જેવો.
હાજર—સમક્ષ, પાસે.
ફેર—તફાવત, ફરક.
જુમખો—લુમખો.
ભાર—બોજો
વહ્યાં—ખેંચ્યા.
ઠોઠ—મુરખ.
બને—થાય.
ધીરજવાળું-હીંમતવાન.
ચાલાક—હોંશીઆર.
તબેલો—ઘોડા બાંધવાની જગા.

પાઠ ૫૭ મો.

ગોકળગાય—એક જાતનું લાલ જીવડું.
તાળવું—તાલુ. ખોપરી.
ઢીંચણ—ઘુંટણ ગોઠણ.
હડપચી—દાઢી
તફાવત—ફરક.
પોપચાં—આંખનું ઢાંકણ.

નજર—સેરત.
ભવાં—ભમર.
રજ—ધુળ, કસ્તર.
ખાળે—અટકાવે.
વાનાં—બાબત.
ભોચી—મરદન.
મેર—બાજુ.
ગાજે—ભાગે.
કેડ—કમર.
વાંસો—બરડો.

પાઠ ૫૮ મો.

ઇંદ્રિયો—શરીરના ભાગ. (આંખ, નાક, જીભ, કાન, ચામડી.)
સ્વાદ—લહેજત.
ધબાકો—અવાજ.
સૂંઘી—સોરમ લઈ.
આકાર—ઘાટ.
વાશ—સોરમ, સુગંધ.
ખબર પડે—માલમ પડે.
વડે—થી.
મજાની—ઘણી મીઠી.
ફીકર—ચિંતા.
જ્ઞાન—સમજણ.

પાઠ ૫૯ મો.

રંગરેજ—કપડાં રંગનાર.
સાલ્લા—સાળુ, સાડી.
છુટ્ટી—રજા.
કીરમજી—એક જાતનો રંગ.
ઘેરા—મેલા.
ખુલતા—બહાર પડતા.
ઝાંખા—આછા.
સેલાં—દોપટા.
ગમે તેવો—મરજીમાં આવે તેવો.

પાઠ ૬૦ મો.

બનાત—એક જાતનું ગરમ કપડું.
બાસ્તો—સુતરાઉ કપડું.
ઢાંકણુ—ઢાકણું.
ફલાલીન—ગરમ કપડું.
જામદાની—ઝીણામાં ઝીણું કપડું.
રૂવાંટી—ઝીણા વાળ
દોશી વાણીઆ—કાપડના વેપારી.
ભીંગડાં—પડ.
ધ્રુજે—થર થરે.
વાતી—લાગતી.
સિવાય—વગર.
તાપ—તડકો.
ખાદી—ગજ પનાનું દેશી જાડું કપડું.
ગરજ—જરૂર.
સારેછે—પુરી પાડેછે.

સમાપ્ત.

દરેક પાઠમાં આવેલા જોડાક્ષરો.

પરમેશ્વરે	પુષ્કળ	આણ્યું	જંત્ર
વટેમાર્ગુ	રસ્તામાં	ભીડ્યો	દર્પણ
ભક્તિ	દોસ્ત	યત્ન	ઇચ્છા
ધર્મશાળા	ફક્કડ	ચકલિલ્લુ	ધર્યાં
પૃથ્વી	સજ્જડ	કચ્છ	માર્યાં
બનાવ્યો	પ્રેમ	ચક્કર	બાંધ્યો
બાંધ્યું	મળ્યું	પકડ્યા	મંગાવ્યા
આવ્યો	કહ્યું	દૃઢ	વિચાર્યું
ચંદ્રમા	ભાગ્યશાળી	છુટ્ટી	બ્રાહ્મણ
સરજ્યું	વિદ્યા	મિત્ર	ગુસ્સો
વર્ણન	મસ્તી	અદ્ધું	વિદ્યાર્થી
ભ્રમર	પડ્યો	સ્વાદે	મૂર્ખ
મુલ્લાં	પહોંચાડ્યો	ધાન્ય	પુત્ર
પૂર્વે	સમજ્યો	નીકળ્યો	ઈશ્વર
પડ્યું	જક્કો	ચાલ્યો	કેળવ્યો
પત્ર	ખચ્ચું	દોડ્યો	સ્ટેશન
ધ્યાન	પ્રાણ	જણાવ્યો	ગાડે
શ્રાવણ	અજાણ્યું	ક્લેશ	વચ્ચે
વસ્ત્ર	માંડ્યું	કદ્દા	ચઢાવ્યો
ત્રીશ	પસ્તાયો	રામચંદ્રજી	માન્યો
કાઢ્યા	મુદ્દલ	શ્રીરામ	ખવડાવ્યા.
દ્રાક્ષ	ગમ્યું	કૌશલ્યા	ઓઢ્યો
ભક્કડ	ફરડ્યો	પ્રધાન	ચોક્ખું

ચઢયા	છોડ્યું	શીખ્યો	નિકળ્યું
પહોંચ્યા	લશ્કર	મુકાવ્યું	ભાવ્યો
જડ્યું	નાંખ્યું	પ્રમાણે	ઊગ્યું
ગુમાવ્યું	ફુલાવ્યું	બોલ્યો	ગુચ્છો
ઉંચકયાથી	ગમ્યો	કયારડા	ત્યારે
પૂછયા	ભૂલ્યો.	વર્ગ	ઇબ્રાહીમ
ડર્યો	ધ્રૂજતો	ચઢયા	લટ્ટુ
નિહાળ્યું	પહેર્યાં	ઇશ્વરલાલ	વસ્ત્રો
રડયો	રાખ્યું	બતાવ્યું	ઉત્તમ
વેચ્યો	સ્ત્રી	બંદોબસ્ત	બનાવ્યું
ભજવ્યું	વસ્યા	દાક્તર	અન્ન
વળ્યું	સૂર્ય	ગમ્યું	પાકયા
બચાવ્યું	પલ્લવ	કયાં	કુક્કર
ભુખ્યું	સ્હાય	ખડ્યું	લાગ્યાં
માંડયું	વનસ્પતિ	બોલાવ્યા	રક્ષણ
દાઝયું	સ્વાદે	લક્ષ્મણ	તત્કાળ
રડયું અડયું	પશ્ચિમ	રહ્યો	બગાડ્યું
આણ્યો	દક્ષિણ	સર્વે	કુમર
આપકર્મી	વસ્તુ	પડયાં	ઉદ્યોગી
બાપકર્મી	માસ્તર	નિર્દય	બચ્યાં
પ્રાર્થના	સ્લેટ	જન્મ	વસ્તુ
તીર્થ	ધ્રૂજ્યા	છિદ્રો	નાખ્યા
દુશ્મન	બોલ્યો	પિત્તળ	પ્રીતિ
સોંપ્યું	મધ્ય	સિક્કા	ટટ્ટી
પરણાવ્યો	મૂક્યું	અત્તર	ટટ્ટુ